

О животу словенских досељеника Драме и судбине

Катарина Костић: *Амерички девети круг*, Свет књиге, Београд, 2012.

Амерички девети круг у великој мери асоцира онај чувени Солжењицинов наслов, али је код Солжењицина у питању тек први круг. Разуме се, у питању је тек први круг пакла, мисли се на време Сталинових логора. Чини ми се да, се овај наслов некако отео, да књига није отишла у том правцу, али да она казује много више него што је то била намера њеног аутора. Иако су текстови настајали током оне титоистичке Југославије ту и тамо између радова би се дали наметнути извесни закључци који измичу ондашњој политичкој и идеолошкој догми.

Но, да бисмо до тих закључака ситигли, ја ћу за ову прилику подсетити на обимну литературу о нашој емиграцији на северноамеричком континенту. За нас је посебно занимљиво раздобље с почетка 20 века: време Балканских и уочи Првог светског рата. Једна од водећих светских сила тога доба, Аустроугарска монархија, држала је под будним оком неколико милиона Срба који су се налазили унутар њених граница. Познато је да је *Тамница народа*, како су је онда звали, подстицала и помагала исељавање Срба. Био је то тихи, прикривени увод у геноцид над Србима који ће се догодити током Првог и наставити током Другог светског рата. Чак је у пограничним местима између Херцеговине, која је била у саставу Монархије, и Црне Горе поставила канцеларију која је издавала пасоше, и давала кредите за путне трошкове до острва Елис на прагу Њујорка.

Након Сарајевског атентата кад је било јасно да је светски рат неизбежан у Америци је био врло активан одбор за пријављивање добровољаца и прикупљање помоћи Србији и Црној Гори. Аустроугарска тајна полиција, уз допуштење Америке наравно, имала је потпун увид у рад овог одбора па су челници одбора били ухапшени а прикупљени новац заплешен. Сви добровољци који су се искрцали у лукама које су биле у саставу Монархије прослеђени су директно у логоре широм Аустроугарске чији број ни до данас није утврђен. Само Булдогасон, који је на четрдесет километара од Беча, на граници Мађарске и Аустрије прогутао је 25 000 Срба.

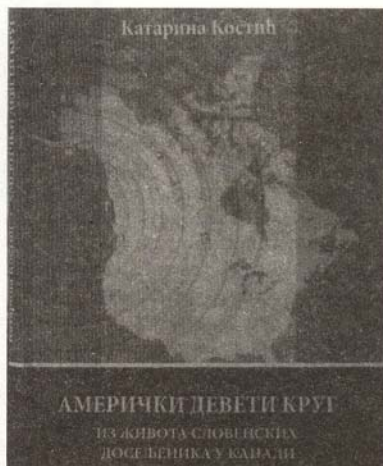
Иако се Аустроугарска монархија распала крајем друге деценије 20. века, њена политика је доживела пуну афирмацију почетком 21. века. Стога се стиче утисак да, иако ауторка то можда није желела, да је наша емиграција, у првом реду српска, све време била под будним оком разних полицијских служби. Између Првог и Другог светског рата раздобље је врло кратко, тек нешто више од 20 година. Један војник који је учествовао у Првом могао је учествовати и у Другом светском рату што је и судбина неких јунака ове књиге. То је наводно случај са неидентификованим Јосипом Брозом. Он је као фелбелб припадао оној регименти која је починила незапамћена зверства у Мачви.

Лабуд Драгић

Југословени, а подржавали су прогањаног свештеника јер им је био пријатељ) подржава свештеника православне цркве који је из те цркве отеран. Све ово наговештава да је у нашим исељеничким заједницама испод површине наизглед идилничног хуманитарног рада кључало од врло сложених и противречних односа.

Посебно поглавље ове књиге односи се на Украјинску етничку заједницу која је међу најбројнијим у Канади. Њихова је заслуга у томе што су непрегледне и дивље степе западних канадских провинција: Алберте и Регане Саскачеван, Манитобе и Британске Колумбије претворили у врло плодне житнице. Као и све националне заједнице у Канади и Украјинци су ораганизовани око својих националних удружење и имају врло садржајан друштвен живот.

Посебно место у животу украјинских досељеника има њихов најпознатији песник Тарас Шевченко,

вршњак и савременик Његошев. Живео је додуше десетак година дуже, а у животу Украјинаца има готово исти значај као Његош у Срба. Сматра се оснивачем нове украјинске књижевности и утемељивачем савременог украјинског језика. Био је романтичар, народни трибун, револуционар. Готово да нема места са украјинском заједницом које нема његов споменик. Уз ово поглавље о украјинској заједници дат је исцрпан преглед гласила које покрећу украјинске заједнице.

— Ту је и прича о канадском политичару Томију

У оба рата препознатљив је континуитет злочина над српским народом, исти стил или, како бисмо метафорички рекли, *исти рукопис*. Аустроугарска је мајка свих логора, а НДХ је преузела ту штафетну палицу за Србе који су се затекли у областима познатим као Независна Држава Хрватска. У Бечу је још онда постојала канцеларија за десрбизацију Балкана и под нешто промењеним именом још увек делује. Наши исељеници груписани у разним удружењима били су под будним оком разних „служби“, а нарочито након Другог светског рата. Те службе су деловале на разне начине и кроз разна удружења јер је тако лакше контролисати сваку заједницу, па самим тим и српску. Идеја Новог светског поретка је да се контролише сваки појединац, и тај сан управника новог света је данас остварен.

Но, иако истраживања Катарине Костић нису отишла у томе правцу, она нам дају драгоцене податке. Једна од таквих прича је и казивање о мајору Вилијаму Џонсу који се у априлу 1943, како у књизи стоји, спустио на територију Југославије код села Хрватско Поље у срцу Хрватске. Југославија 1943. не постоји. Али постоји нацистичко-усташка НДХ. И постоји највећа фабрика смрти на Земљи и она се зове усташки логор Јасеновац који дневно гута од 500 до 1000 мушкараца жена и деце. Међутим, о томе у његовим извештајима нема ни словца, иако Италијани имају службене извештаје већ од априла месеца 1941. и зграђавају се над усташким бестијалностима. У књизи је мајор Џонс представљен као пријатељ, па ако не ни због чега оно стога што је своје имање назвао *Београд фарма* на којој би се сваке године под његовим погледом са веранде прослављало јединство и братство целата и њихових жртава.

Више од једног века трајало је исељавање и ишло је у великим таласима од почетка 20. века после Првог и Другог светског рата и на крају самог 20. века након распада титоистичке Југославије у крвавом грађанском рату. Осим животних прича о Србима из Баната, Хрватима, Далматинцима, Словенцима, књига даје шири преглед југословенског исељеништва и у том смислу има југословенски карактер, али се знатнији део књиге односи и на руску, белоруску и, најмногуљуднију, украјинску емиграцију. Није само прича о мајору Џонсу она која изазива извесну дозу недоумице. Слична је и прича о Далматинки Луцији Луци Богатић, вредној и пожртвованој радници и потоњој добротинице из села Крушево код Обровца.

Небројена су њена добротинства, од случајних пролазника до свештеника какав је и отпуштени свештеник православног храма Свети Димитрије (Ст Деметриос) у Акрону Еменуел Глоцер, који је био суспендован и отеран из овог храма. У директном говору Луција понегде каже *прота* а понегде *свештеник*. Оно што изазива недоумицу је да она са својим мужем (не треба заборавити: муж тета Луције је Србин, православца, али у ствари све му то, као ни тета Луције, није било важно јер су обоје били превасходно

Дагласу који је поред осталог заслужан за увођење централног банкарског система, старосне пензије... новчане надокнаде у случају отпуштања с посла и нарочито за универзално здравствено осигурање.

За ову књигу коришћени су највише текстови из некадашње југословенске радничке и синдикалне штампе која је у Канади покренута 1931. године. Вероватно су они претрпели извесне измене, али је на основу ове књиге могуће направити мапу по којој се одвијао друштвени живот наших исељеника у том делу света.

И поред обиља драгоцених података ова би књига могла најпре бити основа за нека даља и сложенија и темељнија истраживања наших исељеничких заједница на северноамеричком континенту и односа међу њима. Стога је прегнуће песникиње и публицисте Катарине Костић вредно хвале као значајан податак за проучавање наших међуетничких односа извад некадашње заједничке државе.

Богдан Радуловић

Освета

(Гаврилу Принципу)

Када је цар Фрањо
Хиљаду деветсто осме
Језуитски срочио проглас
О уништењу Твоје и Моје земље
На зидовима школа и црква
Разлепршани црно-жути барјаци
Узјогунисе народ

Шест година тињало је
Гаврило

А када је
На сам Видовдан
Прокључала освета
И мржња
Кад зауздаше
Земља
Камен
И вода
Краја више било није
Ни наде
За још који дан живота

Урадио си све
Сео
И написао:
Ко хоће да живи
Нек мре